

Pred leti, še v prejšnjem tisočletju, so me na neki astronomski delavnici po večernem opazovanju Jupitra in njegovih lun vprašali, kdo je bila pravzaprav Jo, po kateri se imenuje prva Jupitrova luna. Odgovoril sem, da ena od številnih Zevsovih ljubic, za katero pa se je moral ljubi Zevs kar precej potruditi, da jo je dobil in ljubil. Več nisem iztisnil iz sebe, saj tudi več nisem vedel. Zdaj vem malo več in povem naprej. Celovite zvezno in primerno napisane mitološke zgodbe o Jo, od začetka do konca, pa nikjer ne najdem, čeprav sem o Jo svoj čas v Spiki že napisal nekaj dobrih stavkov (pri vsebini: Imena Jupitrovih satelitov; gl. še literaturo), a so se mi malo razpršili iz spomina. Bom pa druge napisal.

Jo (Io)

Ali: po kateri osebnosti iz grške mitologije je poimenovana prva Jupitrova luna?

Navedel bom le nekaj kratkih ali daljših izjav in zgodb o Jo po svojem spominu in s svetovnega spleta. Poskušal bom sestaviti kolikor toliko celovito mitološko zgodbo o Jo, a z omejitvijo, da je konec zgodbe v Egiptu (lahko pa je celo več različnih koncev). Običajna zadeva pri pripovedovanju ali pisanju mitov je, da noben mit ne zdrži ali nima ene same, samcate, celovite, enotne in trdne (fiksne) zgodbe, vedno najdemo drugače. To velja tudi za eno ali dvostavčne izjave.

- Jo je bila devica, ki jo je ljubil Zevs. V naglici jo je spremenil v telico, da bi jo skrila pred ljubosumno ženo Hero (kratka izjava brez zgodbe, lahko tudi geslo).

Zevs in Jo; sliko hrani Muzej umetnosti v Gothenburgu, Švedska.

- V grški mitologiji je bila Jo deklica, v katero je bil zaljubljen Zevs. Hera je ukazala velikanu Argu s stoterimi očesi po telesu, ki je zato vse videl in bil vedno buden, da Jo skrbno čuva, da se ne bi s Zevsom shajala in ljubila. Zevs je to izvedel. Poslal je Hermesa, da je čuvaja pokončal. Oči mrtvega Arga je Hera nato namestila na svojo najpriljubljenejšo ptico, na pavov rep (daljša izjava, a daleč od dokončane zgodbe).

- Mit govori o prvem kralju (bogu ali junaku) grške pokrajine Argolide, Inahu, ki je imel prelepo hčer Jo. Vanjo se je zagledal Zevs, jo zalezoval in ji dvoril. Deklica mu je hotela zbežati, a ji ni uspelo, saj je Zevs okoli nje naredil gosto temo oziroma temen oblak. Hera, ki je bila zelo ljubosumna, je zaslutila, kaj se dogaja. V trenutku, ko je Zevs dvoril lepi Jo, ga je poskusila presenetiti. Zevs je začutil ženino prisotnost. Še preden se je prikazala, je Jo spremenil v kravo. Hera je vedela, da jo hoče ukaniti. Zato ga je prosila, da ji kravo podari. Presenečeni Zevs ni vedel, kako naj se izmaže iz te zadrege in je ženi kravo res podaril. Hera se je odločila, da bo kravo dala v varstvo stookemu Argu in tako preprečila, da bi se Zevs še kdaj videl in se spogledoval z Jo. Prej lepa ženska Jo je od zdaj dalje živela v ujetništvu kot krava. Zevs tega ni mogel dolgo prenašati, zato je svojemu sinu Hermesu ukazal, naj Argu odvzame vid in deklico reši. Hermes je z igranjem na pastirsko piščalko Arga uspaval in ga nato ubil. Po Argovi smrti je Hera vzela vsa njegova očesa in jih vtkala v rep svoje najljubše ptice, pava (še vedno nedokončana zgodba).

Jo in Zevs; naslikal Antonio da Correggio (1489–1534).

- V grški in legendarni mitologiji Kalitija (Callithyia) predstavlja lepo Jo ("najboljša med ženskami in med moškimi"), hčer Peirasa (sina Arga) in prve Herine svečenice Argive v zgodovini argoške pokrajine. V tem svetišču ali templju je Kalitija opravljala svoje dolžnosti kot svečenica (izjava o nekem enačenju oziroma istovetnosti dveh mitoloških osebnosti Jo in Kalitije, kar nič bistvenega ne pove ali prispeva za zgodbo o Jo - skoraj neuporabno za zgodbo).

- V grški mitologiji je Jo hčer Inaha (rečnega boga v Argolidi) in okeanide Melie. Ker je to tako, sledi, da je Jo nimfa. Pod imenom Kalitija so Jo šteli tudi za Herino svečenico (eni pravijo, da za prvo, a to ne drži). Zevs se je vanjo zaljubil. Pred Hero jo je zaščitil tako, da jo je spremenil v belo telico. Hera je prepričala Zevs, da jo ji je podaril. Potem je ukazala vsevidnemu Argu, da jo varuje pred Zevsom. Zevs pa je poslal boga Hermesa, da je Argu igral na piščalko, ga uspaval in nato ubil. Hera se je maščevala. Nad telico Jo je poslala nadležnega brenclja in Jo je zato kot nora bezljala pred njim in begala po svetu. Prečkala je Jonsko morje (imenovano po njej), preplavala ožino Bospor (kar pomeni kravji prehod ali preliv) in končno prispela v Egipt, kjer ji je Zevs povrnil prvotno podobo ženske. Rodila mu je Epafa, poznejšega kralja Egipta. Kasneje se je Jo poročila z egiptovskim kraljem Telegonom Njen vnuk, Danaj, se je iz Egipta naposled vrnil v Grčijo s svojimi petdesetimi hčerkami (danajidami). To pa je že druga ali nova zgodba oziroma več vsebine, kot naj bi obsegal mit o Jo. Lahko seveda raziskujemo naprej. Ne pridemo do čistega ali pravega konca (skoraj popolni mit o Jo – a le ena inačica).

- Jo je bila prednica številnih junakov in kraljev v grški mitologiji, kot so na primer Perzej, Kadmos, Heraklej, Minos, Kefej, Danaj. Bila je ena od Zevsovih ljubic. Leta 1614 je nemški astronom Simon Marij (Marius; 1573–1625) po Jo poimenoval prvo Jupitrovo luno (izjava o Jo kot Jupitrovem satelitu, brez kakšne posebne mitološke zgodbe, a uporabno pri razlagi opazovanja Jupitrovih lun, npr. v šoli).

- Nekega dne je Zevs odvihral z Olimpa dol na zemljo in na travniku opazil lepo nimfo Jo. Še v istem trenutku, kot jo je zagledal, si jo je zaželel. Zavil jo je v kopreno temnega oblaka, da bi jo skrnil pred svojo ljubosumno ženo Hero. Ta pa je vseeno prišla tja, k Zevsu, da preveri, ali jo njen mož morda vara. Zevs je poskušal skriti svojo prevaro. Sebe je spremenil v beli oblak, Jo pa v prekrasno belo telico. Toda Hera je hitro ugotovila prevaro. Zahtevala je telico v dar. Nemočni Zevs je pristal. Toda Hera jo je potem dala v varstvo vsevidnemu Argu, da bi jo oddvojila od Zevs. Potem je Zevs zaukazal Hermesu, da Arga ubije. To je Argo tudi naredil, in to tako, da je najprej uspaval vse njegove stotere oči, potem pa ga je z ostrim bodalom zabodel naravnost v srce.

Jo je bila s tem rešena vsakega nadzora. Zasijala ji je svoboda. Hera pa tega ni mogla prenesti. Vsa jezna je nad telico Jo poslala gromozanskega in zoprnega brenclja, da bi jo kar naprej obletaval, preganjal, mučil in pikal. To je bilo za telico skrajno neprijetno. Zato je od brenclja preganjana Jo kot ponorela

bežala, pred njim prav divje bezljala in v galopu prekrižarila Grčijo in Malo Azijo. V tej dirki je preplavala preliv, ki je po njej imenovan Bospor ali goveji ali kravji prehod, pribezljala do kavkaških gora, kjer se je srečala z verigami na skalnato gorsko pečino prikovanim junakom Prometejem. Na gorsko steno ga je dal prikovati sam Zevs za kazen, ker je zemljanom, navadnim smrtnikom, prinesel ogenj, ki ga je pred nosom ukradel bogovom na sveti gori Olimp. Ne glede na svoje strašne muke, ko mu je jastreb vsako noč kljuval jetra, je tolažil Jo in ji rekel, da se ji bo enkrat povrnilo človeško obličje in da bo postala prednica največjih junakov, to je Herakleja in drugih. Potem se je Jo poslovila od Prometeja in norela dalje, prečkala je še morje, ki se po njej imenuje Jonsko morje. Nazadnje je prispela do konca, do Egipta, ki je v takratnem času za stare Grke predstavljal "konca sveta", kjer so jo Egipčani oboževali kot boginjo. Tu se je Jo ustavila in umirila, saj ji Herin brencelj ni mogel več do živega. Postala je spet prava ženska. Zevs ji je povrnil vse tisto, kar ji je prej vzel. Rodila mu je še sina Epafo, ki je nekoč pozneje postal egiptovski kralj.

Podpis k sliki sestavite sami.

Σ

Navedli smo le nekaj pisnih utrinkov o lepi nimfi Jo iz bujnega starogrškega bajeslovja. Veliko tega najdete na spletu ali ustreznih mitoloških knjigah. O Jo je več inačic. V vsaki pa nastopajo bog Zevs, njegova ljubosumna žena boginja Hera, stooki junak Argo in nadležni brencelj, ki postane v Egiptu popolnoma nemočen. Odločimo se za najboljšo inačico mita. Vsega ni mogoče vtakati v mit.

Saj vsega tudi ne vemo. Glavno je, da poznamo osnovno mitsko zgodbo, ki se začne nekje v grški pokrajini Argolidi in konča v Egiptu. Ta zgodba, tako se mi zdi, je tu na koncu članka kar verodostojno napisana. Seveda pa je mogoče vsako pisanje, če je še tako dobro, vedno še izboljšati. A kako? Tudi z lepimi in primerno izbranimi stavki, ki imajo veliko pridevnikov, ja, pridevnikov.

Pridevniki olepšajo stavek, spis, knjigo, življenje in svet. Jaz imam od vseh besednih vrst pridevnike najraje. Tako je to.

Literatura:

M. Prosen, *Imena nebesnih teles*, Jutro, Ljubljana 2003, 30; slike so s spleta.

Kranj, 2. september 2018

Majo Prosen